
Щоденник дослідника

УДК 304.2(510=161.2)(093.3)

Василь ІВАШКІВ, Галина ІВАШКІВ

ІЗ КИТАЙСЬКОГО ЩОДЕННИКА: НОТАТКИ ПРО УКРАЇНІСТИКУ, ОСВІТУ ТА КУЛЬТУРУ

Стаття висвітлює особливості життя й побуту Китаю крізь призму сприймання українських науковців, які майже рік прожили в найбільшому місті країни — Шанхаї. Акцентовано на українській присутності в цій країні, зокрема йдеться про кафедру української мови та літератури й Центр дослідження України Шанхайського університету іноземних мов, музей «Україна» у місті Цзіньхуа, презентацію поезій Т. Шевченка китайською мовою у посольстві України в КНР, бронзовий бюст М. Гоголю в Шанхаї, цікаву та ініціативну українську громаду цього міста і т. ін. Описано враження від відвідин китайських музеїв, храмів, парків та скверів у Шанхаї, Пекіні, Нанчіні та Сучжоу, від китайського села, національної кухні тощо.

Ключові слова: Китай, україністика, освіта, культура, китайські храми, парки, музеї.

© В. ІВАШКІВ, Г. ІВАШКІВ, 2017

Наші знання про Китай були досить звичними для людей, які ніколи не були в цій країні. Ми знали, що це нація з багатотисячною історією, своєрідною філософією, великою культурою, зокрема однією з найстаріших та найскладніших систем письма, значною територією і найбільшою у світі кількістю мешканців. Звісно, нам були відомі й основні особливості конфуціанства, даосизму та буддизму, а нещодавно ми з великим інтересом прочитали знамениту працю «Мистецтво війни» видатного китайського мислителя Сунь-дзи, що з'явилася 2015 р. у чудовому перекладі Сергія Лесняка.

Ми до певної міри цікавилися й китайською літературою — на жаль, українською мовою не так багато якісних перекладів творів китайських письменників, а тому більш-менш добре знали лише творчість Лу Сіня (Жоу Шужень). Пошана до цього видатного китайського митця в нас була дуже значна і через те, що він (із своїми доповненнями) переклав розділ про українську літературу із праці Густава Карпелеса «Загальна історія літератур від початків до сучасності», а також безсмертний «Заповіт» Тараса Шевченка. Як ми побачили згодом, про ці факти, здається, нічого не було сказано в експозиції креативного літературно-меморіального музею цього письменника в Шанхаї, а серед сотні перекладів його творів різними мовами знайшли лише одне україномовне видання, хоча їх є принаймні п'ять.

Підвищенню нашого зацікавлення Китаєм сприяло присудження 2012 р. Нобелівської премії з літератури китайському письменнику Мо Яню (Гуань Моє). Ми, однак, довго не могли прочитати хоча б якийсь із його текстів — просто не було перекладів українською мовою, а знали лише його промову на врученні цієї премії, яку надрукувала одна з українських літературних газет. Промова засвідчила, що Мо Янь — це митець, творчість якого має виразні національні коріння, а свої ідеї він черпає з глибин народної пам'яті. Врешті, 2015 р. у харківському видавництві «Фоліо» з'явився український переклад (щоправда, з численними русизмами) його раннього роману «Червоний гаолян: історія одного роду» — його прочитали «на одному диханні». Ми зауважили, що читати цей твір було дуже захопливо там, у Китаї, оглядаючи його архітектуру та спостерігаючи за життям і побутом його мешканців. У тексті роману очевидними були сліди присутності письменницької манери Габрієля Гарсія Маркеса та його знаменитого роману «Сто років самотності». Це одне:

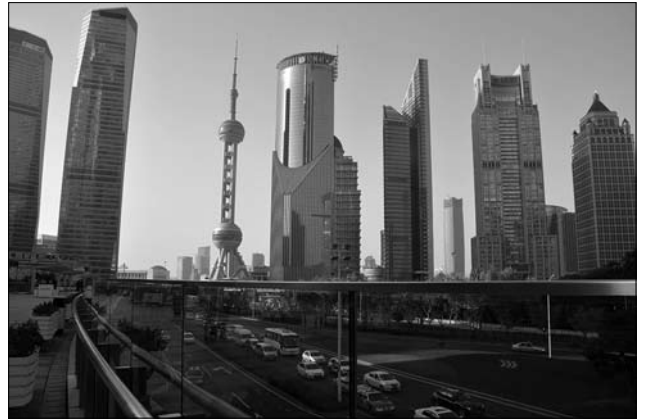
ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 5 (137), 2017

роман Мо Яня здався нам дещо хаотичним, не таким цілісним, як твір Маркеса, хоча й з оригінальними мистецькими знахідками, зокрема змалювання бою з японцями біля річки Мошуй та похорон бабусі. Нас особливо вразив прекрасно виписаний образ дідуся-архата та дуже емоційна сцена його смерті на початку твору. Згодом ми цей образ побачили в одному з мешканців гірської місцевості, що поблизу міста Цзіньхуа (світлину з дідусем ми подали на університетський конкурс фотографій, а в супроводжувальному тексті його порівняли з колоритними мешканцями українських Карпат).

Уже згодом, у Львові, ми прочитали цікавий роман сучасного іспанського прозаїка Еміліо Кальдерона «Євреї із Шанхая» про драматичні події кінця 1930 — початку 1940-х років. Опис багатьох споруд та вулиць Шанхая, зокрема району Хонкоу та католицького храму Сюйцзяхуей, ми відтворювали крізь призму побаченого.

Отже, на запрошення Шанхайського університету іноземних мов (Shanghai International Studies University, далі SISU) наприкінці вересня 2015 р. ми приїхали на один навчальний рік для налагодження співпраці між Львівським та Шанхайським університетами, а також допомоги розвитку у Шанхаї та загалом Китаї україністики, викладання української мови та літератури. Одним із пунктів угоди було майбутнє написання стислого курсу історії української літератури для китайських україністів (автори Василь Івашків та Сюй Ліша). Зважитися на поїздку було і просто, і непросто: цікава, але далека країна з цілком іншою культурою, яку все ж дуже хотілося пізнати, бо коли ще може з'явитися така можливість? Важливим було те, що в SISU працює Сюй Ліша — більше трьох років вона провела у Львівському університеті — тут удосконалювала свої знання української мови, вивчала звичаї, традиції й культуру України, писала дисертацію про українськомовну прозу видатного українського романтика Пантелеймона Куліша, яку вчасно захистила, і членів спеціалізованої вченої ради здивувала добрим володінням українською мовою.

У Китаї був цілком інший світ, до якого треба було звикати. Перше наше відчуття після приземлення в аеропорту Пудун — Шанхай неймовірно велике місто із приблизно двадцятьма чотирма мільйонами мешканців. Водночас це сучасне, чисте, доглянуте

Іл. 1. Шанхай. Район Пудун. 3.12.2015 р.

Іл. 2. Сучасна архітектура Шанхая. 3.12.2015 р.

місто, справжній мегаполіс (Іл. 1—2). Архітектура цілком європейська чи, радше, американська, однак поруч із хмарочосами ми бачили й старі одно-, дво- чи триповерхові будинки, вкриті черепицею, що так добре змальовані у романі Мо Яня.

Враження від країни та міста формують люди — ми були вражені ввічливістю працівників готелю SISU (555 Chifend Rd.). Приємним було й знайомство з адміністрацією університету, зокрема керівником міжнародного відділу Крістін Чжан, яка, як ми побачили згодом, прекрасно організувала роботу з іноземними викладачами. Дуже допомогла нам працівниця деканату російської філології (у складі цього факультету перебуває й україністика) Хайся Гюан (Guan Haixia): дівчина досить добре володіє російською мовою, адже кілька років перед тим захистила магістерську роботу про образ Петербурга у творчості Миколи Гоголя. Постійну допомогу й підтримку ми відчували й від декана факультету Чжана Цзілі, якого дуже цікавила Україна, її історія й культура. На його прохання, у весняному семестрі ми мали прочитати кілька публічних лекцій

Іл. 3. Декан факультету Чжан Цзилі з «Народознавчими зошитами», Галина Івашків, Василь Івашків. 30.09.2015 р.

Іл. 4. Сюй Ліша, Василь Івашків. 12.06.2016 р.

Іл. 5. Хайся Гюан, Василь Івашків. 30.11.2015 р.

про Україну. Гарне ставлення китайців до нас ми бачили у супермаркетах, ринках, метро, музеях, парках, на вулицях тощо (Іл. 3—5).

Прихильність китайців до України простежувалась і в прагненні керівництва SISU розвивати україністику — 15 жовтня 2015 р. там було відкрито центр дослідження України. В рамках цієї акції відбувся науковий симпозіум «Українознавство: за-

вдання та перспективи». У заході взяли участь про-ректор SISU Чжан Фен, виконувач обов'язків генерального консула України в Шанхаї Ігор Водолажський, заступник директора Шанхайського науково-дослідного інституту літератури та історії Ю Вей, директор Центру дослідження України Чжецзянського педагогічного університету Лі Цзі-хуа. Слухачами були викладачі, студенти та магістранти SISU. Модератором симпозіуму був декан факультету російської мови SISU Чжан Цзилі.

Вітаючи усіх гостей форуму від імені керівництва університету, Чжан Фен підкреслив актуальність створення такого дослідницького центру при SISU. Він зазначив, що Центр дослідження України не тільки надаватиме хорошу базу для наукових українознавчих досліджень та обміну фахівцями і студентами, а й буде важливою ланкою розвитку країнознавства університету, сприятиме науковій роботі викладачів-україністів, що допоможе якісній підготовці висококваліфікованих фахівців з української мови та літератури для реалізації державної стратегії «Один пояс — Один шлях». Виконувач обов'язків генерального консула України в Шанхаї Ігор Водолажський подякував викладачам і студентам SISU за їхні зусилля у пошвавленні культурного обміну між Україною та Китаєм, висловив сподівання, що університет зможе підготувати багато прекрасних фахівців-україністів.

У вітальному слові Василь Івашків зачитав поздоровлення від інших організацій, зокрема НТШ. Далі Чжан Фен, Ігор Водолажський, Ю Вей і Чжан Цзилі відкрили дошку Центру дослідження України. Було підтримано ініціативу проведення у майбутньому українознавчої конференції. При Центрі дослідження України SISU створено також центр дослідження Шолома Алейхема, дослідник творчості якого Яо Іень подарував Центру чимало цінних матеріалів та власних наукових праць про цього письменника. Далі відбулася конференція. Науковий співробітник Шанхайського науково-дослідного інституту літератури та історії, професор факультету російської мови SISU Яо Іень виступив із доповіддю на тему «Мої дослідження творчості Шолома Алейхема». Вчений зазначив, що довголітній процес перекладу і дослідження літературних творів цього письменника допоміг йому виразно побачити особливості життя й побуту України другої половини XIX ст., до якої він відчу-

вав виразну симпатію. Викладач української мови та літератури SISU, професор Львівського національного університету ім. Івана Франка Василь Івашків розповів про тенденції та перспективи розвитку сучасного українського літературознавства та фольклористики. Кандидат мистецтвознавства, старший науковий співробітник Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства Національної академії наук України Галина Івашків за допомогою яскравих ілюстрацій представила присутнім особливості форми й декору української народної фігурної кераміки ХІХ—ХХ століть. Доречними у її доповіді були порівняльні приклади українських виробів із китайськими зооморфними посудинами кінця ХІХ ст., що зберігаються у МЕХПІ. Після наших виступів ми подарували університетові деякі атрибути української культури: вишитий рушник, силянку та друковані видання Львівського університету ім. І. Франка й Інституту народознавства НАН України, які дуже зацікавили декана та викладачів (обидві доповіді китайською перекладала Сюю Ліша) (Іл. 6—8).

Керівник українського науково-дослідницького центру при Чжецзянському педагогічному університеті Лі Цзіхуа ознайомила слухачів з ідеями виховання відомого у всьому світі українського педагога Василя Сухомлинського та розповіла про їхнє поширення в Китаї. Співробітник Центру дослідження Росії SISU Бі Хуне проаналізував сучасний стан та перспективи розвитку України у сучасному світі. Викладачі-україністи SISU Мей Ін та Сюю Ліша виступили з доповідями про особливості українського модернізму та напрями і течії в історії української літератури ХІХ століття.

Згодом дух своєї Вітчизни ми яскраво відчули в музеї «Україна» (він є частиною науково-дослідницького центру з вивчення України) Чжецзянського педагогічного університету в місті Цзіньхуа (близько 4 млн. мешканців та 400 км від Шанхая; цікаво, що заїхали ми туди швидкісним потягом за 1,3 години при найбільшій швидкості 305 км/год). Дорогою любовалися охайними селянськими будиночками, численними теплицями, доглянутими полями, цікавими селами і містами, культовими спорудами, вокзалами, природою...

Музей міститься у прекрасному двоповерховому будинку у стилі «пагоди» у парку на березі ставка.

Іл. 6. Оголошення про офіційне відкриття центру дослідження України і конференцію «Українознавство сьогодні — завдання і перспективи». 15.10.2015 р.

Іл. 7. Фото учасників відкриття центру дослідження України та наукової конференції. 15.10.2015 р.

Іл. 8. Конференц-зал Шанхайського університету. 15.10.2015 р.

У музеї на той час на першому поверсі було представлено частину експозиції (зокрема скіфський період, Трипілля, епоху Давньої Русі, козацький період, куток Т. Шевченка, традиційну культуру українців тощо; експозицію формував народний художник України Анатолій Гайдамака з Києва). 2013 р. сюди з України перевезли чимало предметів, зокрема ке-

Іл. 9. Музей «Україна». Цзіньхуа. 24.10.2015 р.

Іл. 10. Будинок музею «Україна». Цзіньхуа. 23.10.2015 р.

Іл. 11. Галина Івашків, Василь Івашків, Марія Ястреблянська, Лі Цзіхуа. Цзіньхуа. 22.10.2015 р.

раміку (посуд закритого і відкритого типів, сучасні косівські облицювальні плитки тощо), настінні фаянсові тарілки, різні елементи чоловічого й жіночого одягу, вишиті і ткані рушники, народні музичні інструменти, зокрема бандуру, дерев'яні вироби, скриню, прялку, репродукції творів Т. Шевченка тощо. Думаємо, їм бракує книжок — там мала б бути вітрина з видань шевченківської тематики, оскільки є

куток з портретом Кобзаря, а також про українсько-китайські контакти.

Ініціатором створення музею та першого видання «Українознавчих досліджень» 2011 р. (до 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною і КНР) є китайський педагог Лі Цзіхуа. Вона кілька років жила в Україні, зокрема в Луганську та Києві, захистила кандидатську дисертацію про Василя Сухомлинського, добре говорить російською, розуміє українську мову, приємна людина і дуже вболіває за Україну.

Цей музей 24 жовтня 2015 р. місцем своєї зустрічі обрали колишні китайські студенти, які 20 років тому закінчили навчання в Київському авіаційному університеті. Разом із своїм тодішнім куратором Лі Цзіхуа та іншими викладачами вони з теплотою ділилися спогадами про незабутні студентські роки. Про Україну учасникам зустрічі нагадували не лише музей та його експонати, а й коровай — обрядовий хліб, що символізує гостинність українців. За нашим давнім звичаєм, коровай поклали на вишитий рушник: так дівчата-студентки з Луганська та Донецька в українських національних костюмах зустрічали гостей цього заходу. Коровай був не тільки гарно декорований рельєфними розетами з тіста, а й дуже смачним. Колишні студенти київського вишу охоче фотографувалися в інтер'єрі музею, зокрема разом із манекенами в традиційних українських костюмах, на фоні ще не завершеної гуцульської печі, частково обкладеної мальованими плитками, карти України (частину експозиції тоді на прохання Лі Цзіхуа допомогла сформувати Галина Івашків — на манекенах було подано деякі комплекти одягу з Центральної України та Поділля, жіночі сорочки, представила рушники, глиняний та дерев'яний посуд, прялку, скриню, шевченківський куток доповнила рушниками і бандурою). У березні 2016 р. Анатолій Гайдамака продовжив роботу з експозицією музею і 16 квітня відбулося його офіційне відкриття (Іл. 9—15).

Денний та вечірній Цзіньхуанам люб'язно показувала випускниця китайської філології Київського національного університету імені Т. Шевченка Марія Ястреблянська (в 2012 р. в Пекіні вона захистила дисертацію китайською мовою з порівняльного мовознавства — українська й китайська мови, викладач місцевого педагогічного університету та співробітниця названого центру). Нас особливо вразило

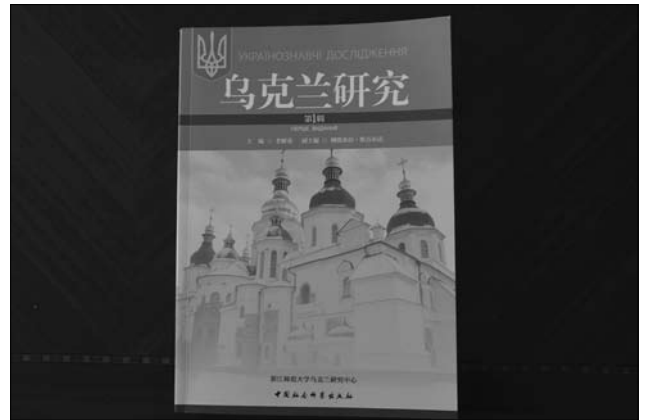
своїми масштабами студентське містечко. В Чжецзянському педагогічному університеті навчається 50 тис. студентів, з них 30 тис. — на денній формі. До 1956 р. університет знаходився у місті Ханджоу (трохи більшому місті, але там він займав невелику територію). 1956 р. навчальному закладу виділили 240 га власне у Цзіньхуа. На тих гектарах Університет має все своє, постійно ведеться будівництво висотних адміністративних споруд, помешкань для викладачів, гуртожитків для студентів. Там є банк, поліклініка, кілька торгових центрів, перукарень, бібліотек, конференц-залів, стадіонів, альтанок і т. д. Отож, студентам нема великої потреби їхати в центр міста. Ввечері там усе «кишить» — молодь невеликими групами йде вечеряти — в ресторани, більші та менші кафе, різні вуличні заклади харчування тощо.

Не могла не здивувати й велика кількість припаркованих у різних місцях мопедів і велосипедів (їх тут беруть напрокат), якими студенти та викладачі пересуваються величезною територією закладу. Особливо вражав доглянутий парк з невеликим ставком, екзотичними кущами, клумбами, гранатовими деревами, помелами та багатьма магноліями.

У Цзіньхуа ми побачили й трохи інший Китай — переважно сільськогосподарський із справжніми трударями, що збудило у нас спогади про Україну. З самого ранку на мопедах, візках, машинах з причепами чи просто пішки на коромислах люди несли на продаж фрукти.

Особливе враження справив один селянин, який привіз власноруч вирощені овочі і фрукти (ми згадували, що його фото подали на конкурс). Цей образ навіяний емоціями від згаданої книги Мо Яня «Червоний гаоян: історія одного роду». Так-так, саме образ дідуся-архата постав перед нами в колоритному старому чоловікові — мужньому, працьовитому, відданому своїй країні. Селянин, ймовірно, є ровесником буремних подій 1930-х рр. у Китаї. Цей трудівник із гірського села Шаньсяцхао (尖峰山; у перекладі «люди з підніжжя гори») у нас асоціювався з горами-гуцулами — мешканцями українських Карпат. У той час ми згадали, що фотографія початку ХХ ст. із зображенням старої гуцулки з люлькою стала хрестоматійною для досліджень української культури.

Чим нас ще привабив цей селянин? Насамперед, вдумливим та зосередженим у далечінь поглядом, прикметними рисами обличчя, добрими натружен-

Іл. 12. Обкладинка збірника «Українознавчі дослідження» (2011). Цзіньхуа. 26.10.2015 р.

Іл. 13. Колишніх студентів Київського авіаційного університету зустрічають з короваєм біля музею «Україна». Цзіньхуа. 24.10.2015 р.

Іл. 14. Марія Ястреблянська (зліва) і Галина Івашків (справа) з колишніми студентами в музеї «Україна». Цзіньхуа. 24.10.2015 р.

ними руками, охайним простим одягом, гарним солом'яним капелюхом, середовищем, серед якого він знаходився (Іл. 16—17).

Образ селянина в мистецтві — популярна тема для українських художників різних поколінь. Селян

Іл. 15. Фрагмент експозиції музею «Україна». Цзіньхуа. 24.10.2015 р.

Іл. 16. Селянин із Цзіньхуа на ринковій площі. Цзіньхуа. 23.10.2015 р.

Іл. 17. Торговий ряд на ринковій площі. Цзіньхуа. 23.10.2015 р.

та їхній побут у святковому чи буденному вбранні зображали Т. Шевченко, художники-передвижники (С. Васильківський, М. Пимоненко, К. Трутовський), митці ХХ ст. (М. Дерегус, О. Новаківський, Т. Яблонська) та інші. Селянську тему досліджували мистецтвознавці, організовувалися спеціальні виставки: куратором однієї з них «Образ

селянина у мистецтві» (Польща (Радом), 1994) від України була Галина Івашків. Серед українських письменників, які докладно розкривали цю тему, назовемо І. Франка, В. Стефаника, О. Довженка. Образ селянина симпатичний і нам, науковцям, оскільки спілкуємося з ними під час експедицій.

Сучасна ринкова площа в центрі Цзіньхуа — відгомін минулого. Нам стало відомо, що селяни з навколишніх сіл упродовж століть приїжджають на ярмарки до міста. На таких базарах вони можуть не лише продати овочі та фрукти, а й зустріти знайомих, почути міські новини, придбати щось для господарства тощо. Подібно, як і в Україні...

З овочів ми бачили цибулю, спаржу, батат, квасолю, виноград, дині, помело, гранати, бамбук тощо. Нам запам'яталися й повні «причепи» соковитих мандаринів (деякі ще зі свіжим листям), а також ніжні на смак дивовижні фрукти з назвами «червоний дракон» та «око Будди» (інша назва — «лічі»). Проте найбільше нас зацікавила «рука Будди» — оригінальна форма, яскравий жовтий колір, смак лимона та лікувальні властивості. Фрукт справді подібний до руки — десь із 15—20-ма довгими та коротшими «пальцями» (дивовижним було те, що про це «чудо природи» не всі знають у Шанхаї). Низовину поміж невисокими горами, де вирощують ці фрукти, ми виразно бачили з одного з упорядкованих дахів університетських приміщень, куди нас провела Марія. Ця кількаденна поїздка справила на нас надзвичайне враження.

Але повернемося до Шанхая. Кафедру української мови та літератури у SISU було відкрито 2007 року. Виш знаходиться у двох районах міста — Хонкоу (адміністративні та деякі навчальні корпуси, банк, два готелі, два ресторани, їдальня, стадіон і т. д.) і Сундзяні (величезна територія з бібліотекою, навчальними приміщеннями, кількома актовими залами-театрами, спортивними майданчиками, гуртожитками, їдальнями, великим парком та озером), що в 50 км на південь від Хонкоу. Викладачів, згідно з графіком, безкоштовно привозять комфортабельні університетські автобуси (Іл. 18).

Специфіка підготовки фахівців-україністів полягала в тому, що студентів набирають кожні два роки, причому одразу на другий курс. Кафедра функціонує на факультеті русистики, а тому всі першокурсники спершу навчаються азів російської філології, а

після першого року десять з них переходять на україністику. Підготовка студентів здійснюється відповідно до програми курсу «Українська мова як іноземна», яка в Китаї передбачає 14 годин української мови на тиждень. Загалом усе реальне навчання українців триває два роки (чотири семестри) — другий і четвертий курси, а упродовж третього вони на цілий навчальний рік їдуть на навчання в Україну. Українцям, які завершили навчання 2016 р., не зовсім пощастило — 2014/15 навчальний рік вони через військові події лише певний час провели в Донецьку. Теперішні студенти третього курсу навчалися уже у Львівському національному університеті імені Івана Франка, а відтак мають більше можливостей не лише для навчання, а й практичного пізнання української мови та культури.

Керівництво SISU у майбутньому планує набирати студентів-українців на перший курс, пропонує їм додаткову спеціальність «англійська мова». Підготовка студентів-українців — це опанування української мови як іноземної, а через мову вони знайомляться з історією, географією та культурою України, її економікою та соціально-політичним устроєм. Вінцем їхнього навчання було написання і публічний захист дипломних робіт з українознавчої тематики: частина студентів мала право писати роботи китайською мовою, додаючи докладну анотацію українською, а частина — українською. Приємно було те, що лише один студент писав китайською мовою, дев'ять інших українською. У червні студенти захищали свої роботи перед комісією. Серед їхніх тем були такі: «Діалектизми в сучасній українській мові», «Українські прізвища: особливості виникнення, творення та функціонування», «Рання творчість Тараса Шевченка: жанри, проблематика, образи», «Творчість сучасного українського митця Андрія Кузьменка («Скрябін»): тексти й музика», «Українські прислів'я та приказки про людину» та інші (Іл. 19—20).

Важливо, що ректорат SISU дбає про популяризацію літератур різних народів. З цією метою 9 грудня 2015 р. було організовано вечір поезії «Multilingual Poetry Recital», в якому взяли участь запрошені викладачі з Греції, Ізраїлю, Ірландії, Туреччини, України, Франції, Японії та двоє з Китаю. Цікаво, що на вечорі звучала не тільки поезія, а й музичні твори з різних країн, а представниця країни-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 5 (137), 2017

Іл. 18. Будинок Шанхайського університету іноземних мов, де знаходиться кафедра української мови та літератури (район Сундзян). 20.05.2016 р.

Іл. 19. Захист дипломної роботи Ху Кесінь з української мови. Василь Івашків, Сюй Ліша, Мей Ін. Шанхай. 20.05.2016 р.

Іл. 20. Сюй Ліша, Василь Івашків та Галина Івашків серед випускників кафедри української мови і літератури Шанхайського університету іноземних мов. Шанхай. 20.05.2016 р.

господині грає при запалених ароматичних свічках на старому музичному інструменті — цінь. Василь Івашків прочитав вірш Ліни Костенко «Осінь жагуча», фоном до якої ми обрали знамениту «Мело-

Іл. 21. Фото з учасниками вечора поезії у Шанхайському університеті іноземних мов. Шанхай. 9.12.2015 р.

Іл. 22. Галина Івашків та Василь Івашків під час виконання колядки. Шанхай. 25.12.2015 р.

дію ля-мінор» Мирослава Скорика — сподобалося всім (Іл. 21).

Наприкінці року, 25 грудня 2015 р., керівництво університету влаштувало вишуканий прийом для іноземних викладачів в одному зі своїх ресторанів (як зазначалося, в університеті їх два). На новорічно-різдвяному вечорі з гарним вітальним словом виступили ректор і проректори, а культурну програму підготували всі з запрошених гостей, хто мав бажання. Було весело і цікаво, адже кожен, хто виступав, представляв культуру своєї країни. Ми розповіли про особливості різдвяних свят в Україні, зокрема святкову передріздвяну вечерю та вертепне дійство, а також виконали популярну колядку «Добрий вечір, тобі, пане господарю!», яку, як і наші вишиті сорочки, сприйняли дуже тепло. День перед тим ми колядували та сіяли рис на факультетському святкуванні Нового року, куди нас також запросили. Було приємно, що там, окрім нас, група студентів гарно виконала українською мовою пісню «Ой, хто, хто

Миколая любить», у великому залі прекрасно звучала пісня Юлії Рай «Річка» («Двічі в одну річку не ввійдеш»), яку проспівала дівчина з української кафедри (Іл. 22).

13 травня 2016 р. відбулися читання творів визначного китайського письменника Лу Сіня у перекладах мовами народів світу (Multilingual Recital of Lu Xun's Works), приурочені до 135-річчя з дня його народження. Організаторами заходу були SISU та фундація Лу Сіня, а учасниками викладачі із Сполучених штатів Америки, Угорщини, Індії, Греції, Ірану, Ізраїлю, Швеції, Японії, Великобританії, Індонезії, Китаю та України. Василь Івашків прочитав уривок новели Лу Сіня «Туга за тією, що пішла» у перекладі Івана Чирка. Така акція, окрім пропаганди мови кожного народу, сприяла тіснішому знайомству запрошених викладачів.

Спілкування із студентами не обмежувалося навчальними заняттями — велися розмови про українські народні звичаї і традиції, разом слухали українську музику, дивилися українські фільми. Молоді китайці цікавилися святом Миколая, особливостями різдвяних (себто святвечірніх) українських страв, а також колядками та колядуванням. На прохання декана факультету показати культуру нашого народу перед Великоднем ми вирішили розповісти, що таке українська писанка. Для цього Галина Івашків зробила гарну презентацію в Power Point — 47 слайдів (включила писанки з Музею писанкового розпису в Коломиї, Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, а також писанки Віри Манько зі Львова). Розповідала їм про символ яйця у світовому фольклорі, аналізувала легенди про яйце в різних народів (Індія, Греція, Рим, Єгипет, слов'янські народи), наводила приклади українських казок та євангельських притч, говорила про елементи й мотиви розпису, про їхню символіку та символіку кольорів, про те, яке місце займає писанка у святкуванні Паски, про писанку як оберіг тощо. Для практичної частини заняття Галина Івашків зробила заготовки писанок: нанесла деякі лінії воском, одні яйця розписала більше, інші менше, щоб продовжити в аудиторії. Це робилося для того, щоб показати повністю процес — від розпису воском, фарбування і до зняття воску над вогнем (свічкою). Треба було бачити цих студентів другого курсу (з 10-ти студентів — 9 дівчат і один хло-

пець), як їм усе це сподобалося, які були радісні емоції, коли в них почало виходити. А виходило справді гарно навіть у тих, хто візерунок на яйце наносив простим олівцем. Для написання писанок все необхідне ми привезли з України. Зауважмо, що семінар мав тривати півтори години, проте займалися ми писанками аж цілих три години! Ми знали про те, що китайці в час обіду полишають усі свої справи, тому були здивовані, що студенти залишилися розписувати яйця. Це було несподівано і приємно! Потім усі писанки, які ми закінчили, подарували студентам. Ми їх пригостили українськими цукерками, щоб вони ще більше відчували дух нашої гарної країни. У той же день ми з радістю розписували писанки і в деканаті факультету на прохання його секретарки Хайсі. Її захоплення українськими писанками ми також сприймали як гордість за свою країну з такими гарними традиціями!

Фотографії і процес розпису яєць писанкарі одразу виставили в мережу інтернет (на одну із таких подач упродовж години надійшло близько 90 гарних відгуків небайдужих людей). Українські писанки вразили не лише студентів, а й викладачів і співробітників факультету та Міжнародного відділу університету (деяким з них ми також подарували писанки, з чого вони дуже раділи) (Іл. 23—25).

6 червня 2016 р. на факультеті відбулася «ніч театру», в якій уперше за дев'ять років взяли участь студенти-україністи. За умовами заходу кожна академічна група представляла уривок драматичного твору на сцені. Ми обрали другу частину другої дії безсмертної «Наталки Полтавки» Івана Котляревського. Поки студенти, які брали участь у виставі, вчили свої ролі, ми вирішували проблеми, що несподівано виникли: бракувало двох виконавців чоловічих ролей (возного й виборного), бо на другому курсі був лише один хлопець (він грав роль Петра), на роль Миколи ми попросили четвертокурсника (на той час уже випускника). Крім того, нам потрібні були й українські костюми. Здолати ці труднощі допомогли українці, які живуть і працюють у Шанхаї: завдяки зусиллям українського подружжя Сергія та Оксани Лесняків знайшлися виконавці потрібних ролей (возний — Костянтин Вербицький, виборний — Сергій Мойсеєнко), а всі учасники вистави були вдягнуті в українські національні костюми, які їм дуже пасували. Особливо вражали віночки на го-

Іл. 23. Сюй Ліша із китайськими студентами під час розписування великодніх писанок. Шанхай. 12.04.2016 р.

Іл. 24. Галина Івашків із китайськими студентами з писанками. Шанхай. 12.04.2016 р.

Іл. 25. Хайся Гоан та Галина Івашків з писанками. Шанхай. 12.04.2016 р.

Іл. 26. Китайські студенти — учасники вистави за п'єсою І. Котляревського «Наталка Полтавка». Зліва направо: Шень Шунь Вей, Мяо Сіцзя, Сан Сяоді, Лі Жоуячжі. Шанхай. 31.05.2016 р.

Іл. 27. Фрагмент вистави «Наталка Полтавка». Зліва направо: Виборний — Сергій Мойсеєнко; Возний — Костянтин Вербицький; Петро — П'єн Ічен; Наталка — Лі Жоуячжі; Терпилиха — Сан Сяоді. Шанхай. 6.06.2016 р.

Іл. 28. Чжан Цзілі, Сюй Ліша, студенти і магістранти Шанхайського університету іноземних мов під час лекції Галини Івашків. Шанхай. 7.06.2016 р.

ловах китайських дівчат. Наша спільна напружена праця дала гарний результат — виставу оцінили як одну з найкращих серед представлених (наші сту-

денти разом з магістрантами зайняли перше місце), а виконавицю ролі Наталки Полтавки Лі Жоуячжі відзначено найвищою нагородою свята — «Золотою маскою» (Іл. 26—27).

Вінцем нашого перебування в SISU були публічні академічні лекції: 7 червня 2016 р. — «Українська культура: від найдавніших часів до сьогодення» (Галина Івашків). За півтори години було показано 145 слайдів найвизначніших творів різних епох та мистецьких течій. Для кращого сприйняття пам'яток української культури лекторка продемонструвала три короткі фільми: про сарматське мистецтво, трипільську культуру — керамічні вироби цієї культури порівнювалися з пам'ятками культури Яншао на території Китаю; саме ці пам'ятки Галина Івашків зафіксувала в експозиціях музеїв Шанхая і Пекіна, а також про Марію Приймаченко з піснями Ніни Матвієнко та мультфільмами з героями творів художниці. Мистецтвознавець згадала і про Китайський палац на території Золочівського замку (Львівської обл.), китайський фарфор та одяг в українських музеях (Іл. 28).

12 червня 2016 р., прозвучала лекція «Український геній Іван Франко (1856—1916) — парадигма життя і творчості» (Василь Івашків). Завданням лекції було донести до китайських науковців думку про світову велич цього українського мислителя, стисло схарактеризувати його творчу спадщину як письменника та вченого світового рівня, яким величається Україна. Було підготовлено близько 50 слайдів, зокрема фотографій Івана Франка різних років, вшанування його пам'яті в іменних музеях, численних меморіальних дошках та пам'ятниках по всій Україні, а також марках і грошових знаках. Переклад обох лекцій китайською здійснювала Сюй Ліша.

Було приємно, що по закінченні останньої лекції декан факультету подякував нам за те, що ми своїм перебуванням і працею зацікавили студентів і викладачів українською історією та культурою. Тут він згадав і чудові писанки, які були справжнім відкриттям для китайських студентів, і постановку української вистави, наші колядки, публічні лекції, участь в інших святах університету тощо (Іл. 29).

Зазначимо також, що Шанхайський університет для студентів та викладачів у своїх конференц-залах організовує оперні вистави місцевого театру: один раз у Хонкоу слухали оперу «Павільйон Піонів»

(про любов китайських «Ромео і Джульєтти»; 1598 р., за часів династії Сун; цікаві співи і розмови-співи), а другий раз у Сундзяні звучала опера Джузеппе Верді «Травіата» італійською мовою.

Для іноземних викладачів було організовано цікаву екскурсію «Околицями Шанхая» — ми побували поблизу порту Шеньянь, побачили невелику гірську місцевість, послухали лекцію про сучасний економічний розвиток Китаю.

Гарною й насиченою була наша поїздка в Пекін (в часі триденного відрядження Шанхайського університету) — тут 25 березня 2016 р. у рамках відзначення 25-ї річниці Незалежності України та з нагоди 202-ї річниці з дня народження Тараса Шевченка у Посольстві України відбулася презентація нового видання поезій Тараса Шевченка китайською мовою у перекладі відомого літературознавця Ге Баоцюаня (1913—2000).

Видавці вдало підбрали формат, використали добротний папір. Книжка ошатна, має закладки та суперобкладинку — в оформленні використано українські національні символи та кольори. Збірка відкривається безсмертним «Заповітом», а загалом містить 139 поетичних текстів Кобзаря. Упорядники уклали твори Шевченка у три розділи (перший: поезія 1837—1847 років; другий періоду заслання; третій — 1858—1861), кожен з яких відкривається відповідним автопортретом Кобзаря. Видання містить передмови редактора й перекладача, а також стислі коментарі (Іл. 30—33).

Презентація супроводжувалася виставкою графічних робіт Кобзаря. У заході взяли участь представники понад 10 вищих навчальних закладів Китаю, китайської Спільноти дружби із закордоном, Національної бібліотеки Китаю, учені та митці, зокрема дружина перекладача Ге Баоцюаня Л'ян Пейлань, голова видавничого дому «Народна література» (він же спонсор видання) Гуань Шигуан, редактор видання Чжан Фушен, професор Пекінського університету Лі Мінбінь, запрошений професор Шанхайського університету іноземних мов Василь Івашків.

Відкриваючи зібрання, Надзвичайний і Повноважний Посол України в КНР Олег Дьомін підкреслив унікальність події — презентована збірка є першим виданням творів української класики в Китаї за часів незалежності України. За його словами, таке видання стало результатом ініціативи китайської сто-

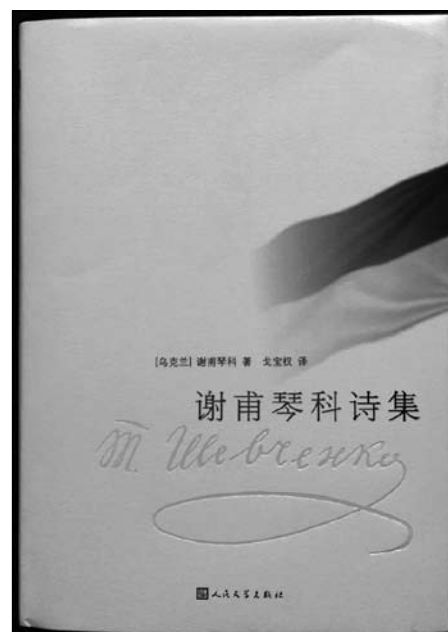
ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 5 (137), 2017

Іл. 29. Чжан Цзілі та Василь Івашків після лекції Василя Івашківа. Шанхай. 12.06.2016 р.

Іл. 30. Гуань Шигуан, Л'ян Пейлань, Лі Мінбінь, Василь Івашків, Олег Дьомін, Олена Шевченко під час презентації видання поезій Т. Шевченка китайською мовою. Пекін. 25.03.2016 р.

Іл. 31. Обкладинка видання поезій Т. Шевченка китайською мовою. Пекін. 25.03.2016 р.

Іл. 32. Площа Тяньаньмень. Пекін. 26.03.2016 р.

Іл. 33. Галина Івашків в експозиції Національного музею в Пекіні. 26.03.2016 р.

Іл. 34. Храм Лунхуа. Шанхай. 1.10.2015 р.

рони «Один пояс — Один шлях»: Китай багато робить для встановлення культурного мосту з іншими державами, включаючи Україну. Посол висловив вдячність китайським партнерам за реалізацію такого важливого культурного проекту для наших народів.

Представляючи збірку Тараса Шевченка, відомий китайський україніст, професор Пекінського університету Лі Мінбінь (він зокрема є автором

статті про творчість і постать Шевченка у навчальному підручнику «Історія європейської літератури» для китайських студентів) зазначив, що творчість геніального українського поета відома в Китаї уже більше століття. Дослідник коротко оглянув історію перекладів творів Шевченка китайською мовою, зокрема згадав прізвище визначного китайського письменника Лу Сіня, який 1921 р. переклав «Заповіт» із своїми коментарями. Лі Мінбінь водночас зазначив, що донедавна твори Кобзаря перекладалися переважно з російської мови, а це не давало змоги сповна зрозуміти оригінал. Дослідник належно оцінив працю визначного китайського шевченкознавця і перекладача Ге Баоцюаня, який почав цікавитися спадщиною Шевченка ще наприкінці 1930-х років.

Відомо, що в часи відзначення 100-річчя з дня народження Тараса Шевченка під керівництвом Ге Баоцюаня було підготовлено зібрання творів Кобзаря у 5-ти томах, однак проект тоді не вдалося реалізувати. Лише 1983 р. в Шанхаї з'явився збірник вибраних творів (80 поезій) геніального українського митця у його перекладі. Лі Мінбінь згадав у цьому контексті і критичні зауваження відомого українського китаєзнавця Івана Чирка — той загалом високо оцінив це видання, однак згодом у листі до Ге Баоцюаня висловив своє занепокоєння і прикрість з приводу того, що в цілому добре виконаний переклад базується не на оригіналі (українською мовою), а опосередкований російськими текстами «Кобзаря» (Н.С. Ісаєва). Ге Баоцюань врахував ці зауваження і 1990 р. випустив нове видання творів українського генія уже з українських оригіналів. Сам перекладач писав, що загалом він переклав сто п'ятдесят поетичних текстів Кобзаря із відомих приблизно двохсот п'ятдесяти.

Лі Мінбінь наголосив, що теперішнє видання творів Тараса Шевченка стане справжньою культурною подією у житті Китаю та України, стимулюватиме подальшу культурну співпрацю між двома країнами.

У своєму виступі запрошений професор Шанхайського університету іноземних мов Василь Івашків спершу зазначив, що в цьому університеті нещодавно відкрито центр дослідження України, а кафедра української мови функціонує уже майже 10 років. Науково-дослідний українознавчий центр створено і в Чжецзянському педагогічному університеті.

В. Івашків далі сказав, що Тарас Шевченко мав складний та багатовимірний поетичний світ, збагнути, пояснити та осмислити який до кінця неможливо. Геній Шевченка охопив усі сфери буття українського народу, його болі, потреби, відчуття, переживання; він умістив у своїх творах і особисті страждання, часто дуже болісні пошуки місця в тогочасному суспільному житті, прояснення своєї життєвої позиції. Сенс його художніх ідей не тільки не можна звести до констатації окремого факту чи події, вони містять суто космічне, вселюдське начало, в кожному епізоді прочитується коло проблем цілої епохи.

Саме такий поет, як Шевченко, який відбув жорстоке покарання за свою поезію та патріотизм — десятирічне заслання, мав цілковиті підстави сказати, підсумовуючи свій багатостраждальний шлях: «Ми не лукавили з тобою, / Ми просто йшли; у нас нема / Зерна неправди за собою».

Василь Івашків наголосив, що неможливо вести мову про геніальність та національну й світову велич Тараса Шевченка без представлення його творів іншими мовами. Промовець висловив сподівання, що нинішня публікація збірки Кобзаревих творів стимулюватиме наукову думку китайських літературознавців, і ми незабаром зможемо прочитати чимало їхніх праць.

Насамкінець директор галереї українського мистецтва у Пекіні Олексій Галушков та перекладач «Заповіту» Шевченка Кунь прочитали цей твір українською та китайською мовами. Захід широко висвітлювали провідні ЗМІ КНР, зокрема, Центральне телебачення CCTV, Міжнародне радіо Китаю, інформаційне агентство «Сінхуа» тощо.

Лицем кожного міста є його архітектура, яка включає пам'ятки мистецтва і культури (театри, музеї, концертні зали тощо), житлове будівництво, офісні та культові споруди. Місто це й оригінальні парки, сади і таке інше. Шанхай — велике й унікальне місто (працює 16 ліній метро і два аеропорти), яке зачаровує своєю красою, тому й не дивно, що його часто називають «Парижем Сходу». Цікаво, що символом міста є провісниця ранньої весни — квітка магнолії білого кольору з нефритовим блиском і ніжним духмяним запахом.

Особливостями архітектури Шанхая є гармонійне поєднання минулого й сучасного, традиційного й міжнародного. Відтак у місті буддистські, даоські, мусульманські (мечеті) та християнські (ка-

Іл. 35. Скульптурне зображення Будди у храмі Лунхуа. Шанхай. 1.10.2015 р.

толицькі й православні собори) культові споруди мирно співіснують із старими будинками та хмарочосами.

Це зокрема ми бачили на прикладі храмів Лунхуа, нефритового Будди та інших споруд. У перші дні свого приїзду в Шанхай ми з інтересом вирушили до **храму Лунхуа** (за династії Сун) — це було наше перше знайомство з буддистським храмом. На території є триповерхова дзвіниця з двома вежами (в одній великий бронзовий дзвін, в другій — барабан; у них вдаряють напередодні китайського Нового року). Ми розглядали місце розташування, де старовина і сучасні будинки сусідують, а також інтер'єр, плавні переходи з кімнат у вузькі коридори. Звісно, захопили нас величні статуї самого Будди — веселого і сумного, доброго і злого, Будди-воїна і музиканта, багаторукого... У Великому залі стоїть позолочена статуя Будди (Іл. 34—35).

Потім ми відвідали **Храм нефритового Будди**, який було засновано 1882 р. (його вважають однією з «родзинок» Шанхая). Заінтригувала назва. виявилось, що одну фігуру Будди (сидячу, виготовлену з нефриту) у часи династії Цін привезли з Бірми, другу (лежачу, з мармуру) — пожертвували вірую-

Іл. 36. Храм Нефритового Будди. Шанхай. 2.10.2015 р.

Іл. 39. На території храму Конфуція. Шанхай. 15.06.2016 р.

Іл. 37. Скульптурне зображення Будди у храмі Нефритового Будди. Шанхай. 2.10.2015 р.

Іл. 40. Храм Байюн-Тяньхан. Шанхай. 16.06.2016 р.

Іл. 38. Храм Конфуція. Шанхай. 15.06.2016 р.

Іл. 41. Вхід до даоського храму. Нанчін. 23.05.2016 р.

чі із Сингапура. Надзвичайною є атмосфера у храмі та його подвір'ї (Іл. 36—37).

Привабив і єдиний у Шанхаї **храм**, присвячений **Конфуцію** (вул. Веньмяо; споруджений 1294 р. при династії Юань), з кадильницями, дзвонами, фігурою Конфуція (з'явилася 1955 р.), невеликим озером, музеєм та магазином фарфору. Перед важливими подіями шанхайці приходять сюди для благо-

словення, тут особливо багато студентів перед іспитами (Іл. 38—39).

Запам'ятався і даоський **храм Байюн-Тяньхан** (побудований 739 р. під час правління династії Тан). Він включає кілька залів і павільйонів, вгорі декорований багатьма кам'яними фігурками жінок, чоловіків, звірів, окремими сюжетами. В одній із вітрин поміщено 60 статуй Будди. В західній частині

на стіні пластичне зображення 12-ти тварин. На території є також великий дзвін і барабан. Зовсім поруч міські хмарочоси та мечеть, у якій на той час молилися мусульмани (Іл. 40).

Величні статуї Будди ми розглядали і в даоському храмі, побудованому 515 р. у першій столиці Китаю — **Нанчіні**. Він знаходиться на горі, тому з його території величною була панорама міста (Іл. 41).

На території **даоського храму** в Цзюйжуні (провінція Цзянсу, 600—700 тисяч мешканців) ми також побачили великий дзвін і барабан, у які три рази вдаряє мер міста на Новий рік. Нас зацікавило і дерево з червоними стрічками та взуттям з рогами, що вішають для миру і добробуту (Іл. 42—43).

Ми не один раз звертали увагу на численні **пагоди**, які називають «вежами скарбів». У різних країнах це багатоярусні башти, які використовуються як храми або місця для відправлення релігійних культів. В Китаї пагода увібрала в себе форми (зігнуті дахи, багатоярусні карнизи, горизонтальні виступи) та особливості національної архітектури і стала характерною ознакою національного пейзажу. Перші пагоди були дерев'яними, згодом їх стали будувати з каменю та цегли. Рідкісною була порцелянова пагода в Нанчіні (восьмикутна і 9-тиярусна; зруйнована в ХХ ст.; її фрагменти зберігаються в місцевому музеї). В будь-якому місті могла бути одна або більше пагод (в межах Шанхая їх десь шістнадцять різних форм, проте переважно прямокутних). Цікаво, що в районі Сундзяну є квадратна пагода епохи Сун. Привабила нас і восьмиярусна пагода в Цзюйжуні (на гору ведуть дерев'яні сходи, функціонує і ліфт). При вході написи «Треба мати велику душу, щоб бути великою людиною» та «Розумна людина і земна має дух». Впадало в очі вишукане різьблення на перилах і дверях та чудові розписи куполів на кожному поверсі (Іл. 44—45).

Пагода Тигрової гори в м. Сучжоу (висота бл. 50 м) побудована зі світло-сірої цегли, восьмикутна за планом, є найдавнішою в місті (961 р., сунський період). Інші її назви — пагода храму хмарних скал або башта, яка падає, місцева «Пізанська вежа». Вона справді нахилена і падала упродовж кількох століть, проте зараз укріплена. Відомо, що на цій горі поховали засновника міста Хе Лу, а на могилу приходив білий тигр, який ніби охороняв гробницю, звідси й назва гори. В східній частині

Іл. 42. Даоський храм. Цзюйжун (провінція Цзянсу). 22.05.2016 р.

Іл. 43. Дзвін на території храму у Цзюйжуні. 22.05.2016 р.

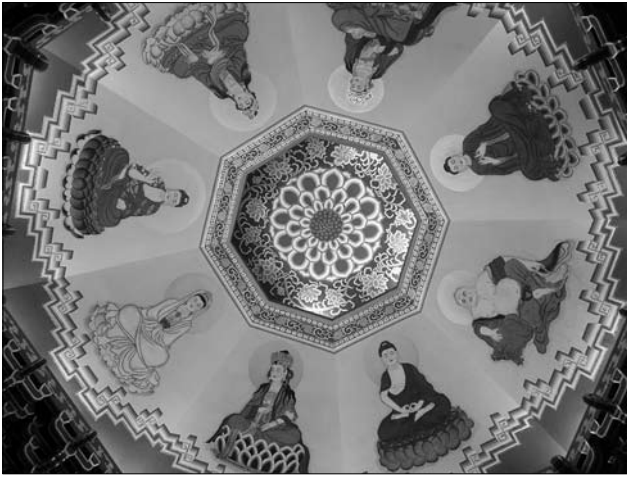

Іл. 44. Сюй Ліша біля пагоди в її рідному місті. Цзюйжун. 22.05.2016 р.

Сучжоу є Парні пагоди (982 р., при династії Сун), що колись стояли по обидва боки монастиря Баньжуо, який зруйнували в 1860 р.

На Богослужіння ми ходили в католицькі храми міста; найчастіше — в неоготичний римо-католицький **храм Сюйцзяхуей** (по-іншому — собор святого Ігнатія Лойоли, який заснував орден єзуїтів; служби

Іл. 45. Фрагмент розпису пагоди. Цзюйжун. 22.05.2016 р.

Іл. 46. Католицький храм Сюйцзяхуей. Шанхай. 4.10.2015 р.

Іл. 47. Базиліка Діви Марії. Шанхай. 11.10.2015 р.

відбувалися китайською та англійською мовами), що вражав своєю архітектурною довершеністю. Собор вважається найбільшим католицьким храмом в Шанхаї. Побудований 1910 р. на кошти ченців ордену єзуїтів за проектом англійського архітектора Вільяма Дойла. Храм дуже постраждав під час «культурної революції» (з 1960 по 1978 рр. богослужіння в ньому

не проводили — там був склад зерна). 2005 р. у храмі провели реконструкцію, серйозні ремонтні роботи проводилися і в час нашого перебування в Шанхаї, тому ми, на жаль, не побачили його інтер'єру. В екстер'єрі композиція храму, яскраво контрастуючи з сучасними конструкціями, увиразнює колорит китайського мегаполіса. Усе це досягається не лише архітектурними особливостями культової споруди, а й тим, що храм побудовано з червоної цегли, а будівлі навколо нього біло-сірі. Собор має дві вежі висотою бл. 60 м та годинники (Іл. 46).

Виразності соборові Сюйцзяхуей додають світлі скульптури Ісуса Христа та апостолів, що прикрашають його фасад. Своєрідність цієї культової споруди підкреслює завершення сусіднього висотного будинку в стилі «пагода». Це є виразним «китайським» акцентом в архітектурному вирішенні одного з найкращих районів цього прекрасного міста. До речі, Сюйцзяхуей називали «першим храмом на Далекому Сході».

Цікавою є інформація про те, що на Різдво до цього собору приходить декілька тисяч віруючих. Варто вказати й на зелене доповнення — хвойні та листяні дерева, а також яскраві клумби (наприклад, на католицьке Різдво там яскраво квітлю братчики): усе це робить площу перед собором Сюйцзяхуей одним із улюблених місць відпочинку шанхайців та гостей міста. Поблизу шанхайського храму Обсерваторія з більш як 110-літньою історією та найстаріша збережена бібліотека. Цей собор нам нагадав неоготичний костел святої Єлизавети (Ельжбети; тепер — це греко-католицька церква Ольги і Володимира) у Львові, побудований 1903 року.

Римо-католицьку базиліку Діви Марії, що на горі Шешанчи на «зміїному пагорбі», вважають центром християнських прощ у Китаї. 1863 р. базиліку заснували єзуїти на місці буддистського монастиря. В 1874 р. папа Пій IX пообіцяв прощення гріхів тим, хто відвідає цю християнську святиню.

В архітектурному ансамблі базиліки з червоної цегли поєднано елементи неоготики і неоренесансу, а сама будівля має форму латинського хреста. Упродовж 1925—1935 рр. було здійснено її перебудову. На дзвіниці висотою 38 метрів відновлено мідну статую Богородиці з Дитям. У храмі може поміститися до трьох-чотирьох тисяч віруючих. В оздобленні інтер'єру використано граніт. Над вівтарем та-

кож фігура Діви Марії з Ісусом Христом на руках (Іл. 47—48).

Ми, як справжні прочани, після більш ніж годинної поїздки в метро (21 станція двома лініями), від станції метро Sheshan до базиліки йшли цілих дві години пішки (наївно подумали, що дві зупинки їзди автобусом — це зовсім близько!). Проте ми не шкодували з такого рішення, адже по дорозі бачили гарні вілли, парки, велике озеро, оригінальні металеві (рухомі!) скульптури сучасних китайських майстрів, цікаві атракціони, в тому числі американську гірку, «штучні гори» для скелелазіння. Вражала й чудова навколишня природа. Базиліку побачили несподівано — цілий комплекс споруд на високій горі, а навколо великий парк, який можна сприйняти як ліс. Для відвідання храму нам дали квитки (безкоштовні) на вхід через браму, а тоді ми піднімалися вузькою стежкою по колу (символізує шлях Ісуса Христа на Голгофу). Це була неділя і приємним здивуванням було те, що там було багато китайців з дітьми. Поблизу базиліки знаходиться Обсерваторія з химерним приладом для передбачення землетрусів — у вигляді глечика з маятником всередині, ззовні прикрашений головами драконів.

Своїми гострими шпильми й червоною цеглою нашу увагу привернув і **храм Ляньхе**, що знаходиться недалеко від Набережної Вайтань. Споруда в неоготичному стилі не губиться серед висоток. **Церква Муентань** (недалеко від пішохідної Нанчінської вулиці) — християнський храм у готичному стилі, побудована 1929 р. за проектом угорського архітектора Худека (Hudec).

Зацікавив нас і католицький **храм св. Франциска**, побудований у 1850-х рр. в стилі бароко (Служба Божа там ведеться китайською, англійською та іспанською мовами). Він знаходиться в старому районі Шанхая (на вулиці Дунцзяду — там збережено ще декілька одно- і двоповерхових будинків десь 1920-х рр.), а сама велична культова споруда білого кольору потопає поміж багатоповірковими новобудовами та висотними кранами. На подвір'ї скульптури Ісуса Христа, Богородиці з Дітям та св. Антонія. В інтер'єрі храму фігура св. Антонія, а також багато ікон зі святими, які мають риси китайців (Іл. 49—50). Були ми і в приміщенні Міжнародної церкви, побудованої в 1925 р. (вул. Хеншань).

Іл. 48. Інтер'єр Базиліки Діви Марії. Шанхай. 11.10.2015 р.

Іл. 49. Католицький храм святого Франциска. Шанхай. 14.05.2016 р.

Іл. 50. Інтер'єр католицького храму святого Франциска. Шанхай. 14.05.2016 р.

Іл. 51. Галина Івашків на Народній площі (на задньому плані — Шанхайський музей). 31.10.2015 р.

Іл. 52. Площа світових геніїв у парку Лу Сіня. Шанхай. 17.05.2016 р.

Колись у місті в районі північного берега ріки Сучжоу функціонувала синагога (Молитовний дім Мосі, побудований в 1927 р.; вул. Чанян) — зараз там «Музей євреїв, які постраждали від бід».

Під час свого перебування у Китаї під враженням книги Мо Яня ми оглядали старі одно- та двоповерхові будинки під червоною черепицею, які збереглися цілими невеличкими вулицями у районі Сінтьянді та французькому кварталі, і «ховаються» за гілками розкішних платанів. Багато споруд у цих районах датовано 1930-ми роками. Наприклад, французький квартал, який є гарним місцем для прогулянок, майже сто років, з 1849 по 1946 рр., був під правлінням Франції. В інших районах міста ми бачили, що на поодинокі вже децю розвалені архітектурні споруди минулого активно «наступали» хмарочоси та численні кольорові висотні крани.

Не могли не вражати нові мікрорайони міста, особливо Пудун, де до 1990-х рр. на східному боці річки Хуанпу було пасовище і орна земля. З 1992 р.

тут почали будувати хмарочоси висотою 100 і більше метрів з оглядовими майданчиками та офісні приміщення. Так, на Проспекті Століття (Ши Цзи) знаходиться Шанхайський Всесвітній фінансовий центр (висота 492 м), Шанхайський центр східного мистецтва (форма скляної конструкції нагадує фіалку), численні площі, музеї і парки. Друге місце в Азії і четверте у світі за висотою займає телевежа «Східна Перлина» (468 м). Оглядовий майданчик на висоті 267 м поміщає до 1600 людей, звідки вражаючий вигляд міста з висотками, річками, каналами, храмами.

Популярним місцем для прогулянок туристів і мешканців Шанхая є набережна Вантань з видами на будинки (більше двадцяти) в стилі неокласицизму 1930-х рр. (подібні в Чикаго чи в Нью-Йорку). Це своєрідна Всесвітня Ансамблева забудова за останні сто років. Серед будинків виокремимо Шанхайський Банк Розвитку, Будинок Митниці і т. д. Не менш цікавим є нічний Шанхай. Кольорові ілюмінації додають містові парадності і грайливості. В одних випадках вони підкреслюють стрункість хмарочосів, в інших — окремі елементи, передусім завершення, у яких ми вбачали численні геометричні форми, рідше колони або куполи.

В центрі міста знаходиться Народна площа з будинком уряду, Шанхайським музеєм, Великим театром, концертним залом, музеєм містобудування, Храмом миру і спокою (Лунхуа), Парком Народу з клумбами, фонтанами та зеленими газонами. Недалеко звідси найдовша пішохідна вулиця (1033 м) Нанчінська — (Східна і Західна) — створена сто років тому — там різні супермаркети, в т. ч. чотири універмаги, магазини годинників, ножиць, модного одягу тощо (Іл. 51).

Ми зауважили, що в місті багато скульптурних композицій та пам'ятників. Серед них є декілька, пов'язаних з іменем великого китайського письменника і перекладача Лу Сіня (біля його музею, в самому музеї, в іменному парку, на вулиці Долунлу і т. д.). Серед бронзових пам'ятників на площі видатних світових письменників — там скульптури Данте, В. Гюго, О. Бальзака, Й.-В. Гете, В. Шекспіра, Ч. Діккенса, Р. Тагора, А. Пушкіна, Л. Толстого, М. Горького — ми хотіли б бачити і постать українського генія Т. Шевченка, переклади творів якого робив Лу Сінь (Іл. 52).

Вздовж однієї з вулиць поблизу парку, названого іменем Лу Сіня, ми виявили ряд мармурових таблиць з висловлюваннями світових мислителів англійською та китайською мовами — це слова Платона, П.-Б. Шеллі, А. Пушкіна, Й.-В. Гете, китайських авторів. Знову ж таки хотіли знайти вислови Григорія Сковороди чи Тараса Шевченка. Тому й написали свої пропозиції-клопотання в деканат Шанхайського університету та Генеральне консульство України і щодо встановлення пам'ятника Т. Шевченкові, і таблиці з висловлюванням когось із українських мислителів. Будучи в Пекіні, говорили про це і з О. Дьомінім. Тепер це наше спільне питання з названими установами, урядом міста та українською громадою.

Проте один пам'ятник у Шанхаї нас дуже потішив — йдеться про бронзовий бюст Миколи Гоголя, встановлений на території Шанхайської академії театрального мистецтва. Виявилось, що академія має три корпуси (кампуси), а інтернетівські відомості про місцезнаходження пам'ятника були скупими. Тому ми спершу побували в одному кампусі — не знайшли, однак на території іншого, до якого довго йшли пішки, виявили! Яка ж була наша радість! Бюст встановлено 2012 р. на Алеї майстрів комедійного жанру на честь 20-річчя дипломатичних відносин між Україною та Китайською народною республікою. На пам'ятникові викарбовано такі слова: «Great Writer, Great Ukrainian / Nikolai Vasilievich Gogol / 1809—1852»; внизу: «Work by / Ukrainian Sculptors / Victor Lipovka and Oleksandra Ruban» (англійською та китайською мовами; автори — подружжя українських скульпторів — Віктор Липівка та Олександра Рубан). До організації встановлення і напису були причетні перший президент України Леонід Кравчук, Генеральне консульство України в Шанхаї, товариство «Україна-Китай», Шанхайське народне товариство дружби з зарубіжжям, Федерація жінок міста Шанхая та Шанхайська академія театрального мистецтва. Тодішній Надзвичайний і Повноважний посол України в Китаї Юрій Костенко сказав, що «відтепер на території академії серед пам'ятників інших письменників-драматургів світового рівня є бюст великого українця Миколи Гоголя». Цікаво, що скульптура нашого земляка поруч із бюстом Й.-В. Гете, а неподалік фігури В. Гюго, Ж.-Б. Мольєра, М. О'Ніла і ки-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 5 (137), 2017

Іл. 53. Бюст Миколи Гоголя. Шанхай. 17.05.2016 р.

Іл. 54. Фонтан із трьома фігурами. Шанхай (район Сінтьянді). 7.05.2016 р.

тайського письменника. Бачили також бюсти В. Шекспіра і ще чотирьох письменників та акторів. Дуже приємно, що серед всіх них є й великий українець (Іл. 53).

Шанхай захоплює не лише архітектурою, а й музеями, парками, фонтанами. Вражало, що міське господарство працює дуже злагоджено — чисті вулиці, ідеальні дороги, практично нема транспортних «корків» через добре продумані кількарівневі розв'язки. Певні незручності створювали хіба дещо вузькі тротуари, якими, до того ж, часто їздять на мопедах та велосипедах (Іл. 54).

Хочемо відзначити — китайці надзвичайно працьовиті (здається, їхній робочий день розпочинається

ся о 5-й годині), однак уміють і добре відпочивати: у вихідні дні вони часто збираються у парку, щоб поспівати («караоке») чи потанцювати (т. зв. «руханки» або справжні парні танці), інколи можна почути співи і гру цілих ансамблів з різними інструментами та в національному одязі. Багато людей активно займається на безкоштовних тренажерах, грає в бадмінтон, бігає на спеціальних доріжках, виконує рухи бойових мистецтв, «вигулює» птахів у клітках. Китайці охоче розмовляють, іноді сперечаються, виводять каліграфічні літери водою і пензлем на асфальті, няньчать онуків... Ми ніде не бачили, щоб люди вживали спиртні напої, у парк приходять з термосами зеленого або квіткового чаю, а окріп поповнюють зі спеціальних апаратів, що є на території. Пригадуємо, як навесні (точніше, на початку березня), коли цвіли ранні магнолії, один із найбільших парків (Парк Століття на Пудуні) ряснів різнокольоровими наметами — їх на цілий день ставили китайці — вони з малими дітьми відпочивали серед розкішної природи і поблизу величезного озера. Магнолії іншого виду (з восковими листками) квітнуть на початку травня. Довелось спостерігати й окремі аномалії — де-не-де цвіт ранніх магнолій ми зафіксували в листопаді, а того ж виду магнолії квітли вдруге й на початку червня. Коли в Шанхаї вже відцвіли ранні магнолії, у Пекіні 25 березня вони тільки починали цвітіння.

Ми помітили, що однією з визначальних рис культури китайського народу є любов до квітів: нас вразило багатство міських клумб у парках і просто на вулицях. Мистецтво укладати квіти у всій його довершеності ми побачили у прекрасному вже згаданому парку на Пудуні. Там ми любовалися квітковим годинником, квітковими стінками, абстрактними композиціями з каменю, старанно підстриженими кущами, фігурно укладеними клумбами з квітами (цей парк, як і ряд інших, зокрема і наш улюблений Лу Сіня, створювали британські компанії). Там, як і по всьому місту, у березні цвіли сакури, магнолії, тюльпанове дерево, поступово почали розпускатися сади в горщиках (бонсаї), потім (з початку квітня) дивували цвітом численні тюльпани, величезні гірчичні поля, фігури тварин та людей, створені з соломи та квітів. Цікаво, що в цей час одному з парків м. Ухань (провінція Хубей) розцвіло 1,8 млн тюльпанів 72 сортів — їх викладено у вигляді геометричних фігур, коня, дракона, звивистих гілок.

Отож, парки Шанхая — одна з візитівок міста. Впадає в очі вишукане планування з доріжками і стежками, водоспади, чудові абстрактні композиції з каменю, різні сорти листяних (платани, магнолії) і хвойних (сосни, ялини, модрина) дерев, цікаво підстрижені кущі, фігурні клумби, ієрогліфи, викладені з квітів (зокрема назва площі Ши Зи). Нас здивувало, що одними з найпопулярніших паркових квітів були різні види чорнобривців, дуже поширені в Україні. Це нагадало нам прекрасну пісню українського поета Миколи Сингаївського «Чорнобривці». Із квітів, що ростуть і в Україні, ми милувались також календулами, майорами, братчиками (по-китайськи — «метелики»), білими і жовтими ромашками, мальвами та іншими. Згадуємо, що в грудні у парках цвіли азалії, братчики, гебіскуси, активно співали солов'ї, а люди з задоволенням грали в бадмінтон. На клумбах ціле розмаїття квітів — від братчиків (весняних), різних бігоній, дзвіночків, левових ротиків (літніх) до чорнобривців, жоржин та антуріумів (осінніх) і багатьох інших. Зачарувала й одна клумба з різнокольоровими низькорослими мальвами.

Тут не можемо не згадати про **Сад Юй Юань** («щасливий сад», «сад радості»), створений за династії Мін, який знаходиться в історичній частині міста. Будівництво саду для своїх літніх батьків замовив багатий вельможа Пань Юнь Дунь, аби вони не дуже сумували за ним, коли він їздив у відрядження, а насолоджувалися природними красотами. Цікаво, що в цьому саду (4 га) все підпорядковано законам феншуй: милують око штучні водойми, містки і гірки, численні альтанки, павільйони червоного кольору («Павільйон розквіту весни», «Павільйон трьох колосків», «Велична гора», «Серце озера»), відкриті тераси. У деяких залах старі меблі, прикрашені різьбленням та рельєфними композиціями, живописні картини і графічні твори з каліграфічним письмом (написи бажають щастя, удачі та довголіття), мальовані колони, фігурки з глини та нефриту. У китайській традиційній культурі ландшафтний дизайн просякнутий елементами символізму та філософським змістом. Приваблюють будинки з рисами «пагоди» (у деяких відбуваються чайні церемонії), ставок у формі лотоса, заповнений кольоровими рибами. Один із містків згинається аж дев'ять разів, аби злі духи, які пересуваються по прямій лінії, не проникали сюди. Окрема увага композиціям з каменю, до якого в Китаї особливе ставлення.

У цьому саду можна бродити годинами й отримувати велике задоволення від побаченого (Іл. 55—56).

Яскраві враження у нас залишилися і від відвідин **Нанчіна** — там ми оглядали Палац (резиденцію) першого демократичного президента Китайської народної республіки **Сунь Ятсена** (1866—1925), гаслом для якого були слова: «Я живу і працюю для народу». Він фактично зруйнував феодальний лад у Китаї (про це красномовно «оповідає» скульптурна композиція з відрізанням чоловікові коси — прощання з монархією і феодалізмом), а його уряд упродовж 1912—1925 рр. зробив багато важливих справ для народу. Численні робочі кабінети для урядовців, кімнати для відпочинку підкреслювали скромність керівника та його команди (Іл. 57).

Наше зацікавлення викликав водій таксі — ми їхали до палацу династії Мін. Дізнавшись, що ми з України, він проспівав куплет із пісні «Рече та стогне Дніпр широкий» на слова Т. Шевченка (колись чув по телевізору). Тоді й ми йому заспівали декілька українських народних пісень, було весело. У Нанчіні оглядали адміністративні будинки та навчальні аудиторії місцевого **університету** (заснований 1902 р.), ввечері гуляли гарно освітленою червоними ліхтарями набережною місцевої ріки та пливли у човні. Вздовж ріки бачили старі будинки у стилі «пагоди» та вир нічного життя цього чудового міста. Важко забути й старі розлогі (на цілу вулицю) платани, величезне озеро. У місцевому парку зустріли чоловіка, який продавав і награвав на народних музичних інструментах. Серед них були ті, які він сам виготовляв (з дерева), а також фаянсові окарини (одну з них ми і придбали).

Наслухавшись про китайські міста і села «на воді», ми неодмінно хотіли побачити це на власні очі. Для поїздки обрали **місто Сучжоу** (провінція Цзянсу; до 100 км від Шанхая; менше години їзди поїздом; пізнавати місто нам допомагала його уродженка і випускниця україністики Ло Юйчжу). Ще венеціанець Марко Поло, який відвідав місто в XIII ст., назвав його «Китайською Венецією»; інша назва — «Венеція Сходу». Сучжоу — «місто садів, мостів і пагод», крупний центр промислового виробництва, а також давніх кустарних ремесел (художня вишивка по шовку, виготовлення керамічних чайників, віял, виробів із перлів, а також різьблення по кості, дереву та каменю). Саме такі твори мистецтва (здебільшого часів династій Мін і Цін) ми бачили в залах місцевого **музею**,

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 5 (137), 2017

Іл. 55. Сад Юйюань. Шанхай. 22.03.2016 р.

Іл. 56. Сад Юйюань. Шанхай. 15.06.2016 р.

Іл. 57. Фрагмент експозиції у резиденції Сунь Ятсена. Нанчін. 22.05.2016 р.

який побудували в 2006 р. за проектом відомого китайського архітектора Бей Юймїна. На його творчість великий вплив мав «Сад Лєвової Печери», неподалік від якого він жив. Цей музей вважають головним шедевром тоді 90-літнього архітектора, хоча він побудував і кілька інших музеїв, в тому числі піраміди Лувра, музеї Бостона, Вашингтона тощо. Унікальною спробою музею робить поєднання сірого й білого,

Іл. 58. Музей у Сучжоу. 4.06.2016 р.

Іл. 59. Галина Івашків та Василь Івашків з родиною Сюй Ліші. 21.05.2016 р.

Іл. 60. Фрагмент експозиції Шанхайського музею. Шанхай. 20.10.2015 р.

традиційного й футуристичного, геометричних форм і природних явищ, філософське підґрунтя (Іл. 58).

Китайці кажуть, що «на небі є рай, а на землі Сучжоу». Лише приємні враження нас охоплювали, коли ми гуляли стежками прекрасного «Саду скромного чиновника». Відомо, що під час правління династії Мін у Сучжоу було 250 садів (зараз деь близько 70, куди пускають туристів. Серед них «Сад гос-

подаря сітей», «Сад гармонії», «Сад благовонних трав», «Пагорб тигра», «Віяла гори» тощо). Місто оточено каналами річки Янцзи із 160 звивистими мостами. Всі будинки побудовано так, що одним боком вони виходять на вулицю, іншим на канал. Водні вулиці наповнені численними туристами як вдень, так і вночі. Добре розвинений сувенірний бізнес.

Ми мали можливість побачити життя і звичайного китайського села (провінція Цзянсу, 10 км від згаданого міста Цзюйжун — там нас гостинно приймала велика і дружна родина Сюй Ліші). У цьому селі п'ять років тому біля великого озера організували крупний туристичний центр з автомобільними і пішохідними екскурсіями, альтанками, біговими і велосипедними доріжками, пляжами, прогулянками луками тощо. Ми були там наприкінці травня, а тому побачили активне цвітіння польових квітів (біля доріжок кількакілометрові рукотворні посадки ділянок квітів — ромашок, волошок, маків тощо, які чергуються), пізніх магнолій. На той час у селі уже зібрали перший урожай рису (Іл. 59).

Окремо хочеться сказати про **китайські музеї**. Насамперед зазначимо, що більшість музеїв безкоштовні, з просторими залами, добре продуманими експозиціями, правильним освітленням. Коли на початку жовтня (тоді у зв'язку з днями Китаю був вихідним майже тиждень) ми спробували потрапити в **Шанхайський музей міста** (це був наш перший похід до музею), були здивовані величезною кількістю людей. Це нам нагадало черги до Лувра, Дрезденської картинної галереї чи музею Пергамон (Берлін). Відзначимо, що в цій черзі були переважно молоді люди, які уже в самому музеї уважно придивлялися до експонатів, активно фотографували їх. Цікаво, що в черзі було багато дітей 5—6 років, які нагадали нам нашого рухливого онука Дем'янка. Нестандартна циліндрична чотириповерхова споруда в центрі міста, всередині ескалатори та широкі сходи, чайна кімната, магазини сувенірів, лавки для відпочинку. Цей музей має 112 тисяч предметів, серед яких костюми народів світу, вишивка, маски, колекції грошових знаків, каліграфічних творів, кераміки, металевих виробів, меблів тощо. В одному із залів відтворено експозицію з великим човном та звуковими ефектами зображеного моря (Іл. 60).

Були і в музеї прикладного мистецтва (чи **Шанхайський художній музей**), якому приблизно 110 років (його називали білим будинком по морі; тут жив голова муніципалітету французького селъ-

менту), де, фактично, є виставка-продаж виробів ручної роботи (з нефриту, фарфору, металу, бісеру, паперу тощо), показано процес їх виготовлення.

Шанхайський музей образотворчих мистецтв — це сучасна будівля червоного кольору. В ньому показано твори сучасного мистецтва, дещо з приватних колекцій (Іл. 61). У центрі міста є також музей містобудівництва, музей науки і технології, музей спорту та інші. В районі Сінтянді знаходиться дім-музей культури Шикунь (з червоної цегли), де представлено побут китайської родини, інтер'єр чайної кімнати. Запам'ятався і **музей дружини Сунь Ятсена — Сун Цінлін (1893—1981)**. Це невеликий двоповерховий будинок, в якому вона жила (з коридорами, кухнею, вітальнею, двома спальнями, кімнатою для прийому гостей та їх наповненням — портретами, книгами, керамікою і т. д.).

Креативністю (приклад того, як можна цікаво подати літературний матеріал) виділяється **музей Лу Сіня (1881—1936)**. Він міститься у сучасному двоповерховому просторому будинку, має прекрасний хол, в експозиції на прикладі фотографій, скульптурних композицій (як у музеї Тюссо), фільмів та мультфільмів, хронік (для цього є декілька кінозалів і комп'ютерів) подано життя і творчість письменника. Бачили й зображення погруддя митця на керамічній тарілці і навіть його портрет із живих квітів (за скляною стіною у невеличкому дворі). Ошатним є дворик з деревами, кущами та клумбами. Перед музеєм встановлено пам'ятник Лу Сіню. Як зазначалося, серед багатьох його книжок і про нього ми знайшли й видання його творів українською мовою. Було приємно (Іл. 62—63).

Варто сказати і про тамтешню **українську громаду** — це кількасот наших українців, які там працюють чи навчаються. Деякі з них, наприклад, подружжя Оксани й Сергія Лесняків (до речі, вони подарували на українську кафедру скульптурне зображення з шмоту «Козака Мамає»), вже багато років живуть у Шанхаї, інші тільки приїхали. Зібралися люди різного віку та професій (працівники ІТ компаній, бізнесмени, інженери корабле- та авіабудування, зокрема співробітники заводу «Антонова», перекладачі, музиканти, співаки, вчителі, вихователі тощо), а географія охоплює майже всі регіони України (Київ, Львів, Миколаїв, Херсон, Дніпро, Донецьк тощо). Люди активні, організовують різні заходи. Це і видання журналу «Борц», організації українських свят і концертів, чи-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 5 (137), 2017

Іл. 61. Музей китайського мистецтва. Шанхай. 7.11.2015 р.

Іл. 62. Скульптура Лу Сіня біля однойменного музею. Шанхай. 21.11.2015 р.

Іл. 63. Василь Івашків в інтер'єрі музею Лу Сіня, зокрема біля видання творів цього письменника українською мовою. Шанхай. 14.06.2016 р.

Іл. 64. Під час розпису писанок з українською громадою. Шанхай. 23.04.2016 р.

Іл. 65. Сергій Лесняк та Василь Івашків. Шанхай (район Пудун). 4.04.2016 р.

Іл. 66. Галина Івашків та Оксана Лесняк. Шанхай. 2.06.2016 р.

тання лекцій, презентацій книг, зустрічей з Генеральним консулом Дмитром Пономаренком та іншими українцями, спільне смаження шашликів тощо. Вони зраділи, що в Шанхай приїхали два науковці, тому домовилися про зустрічі з нами. Галину Івашків попросили зробити презентацію її чотирьох науково-мистецьких видань, разом створювали писанки. Цікавим у написанні писанок було те, що в день зустрічі не просто йшов, а лив дощ. Проте з різних куточків міста до «української» альтанки збиралися і дорослі, і діти (десь 20 людей), а писали до темної ночі (тому знімати віск було вже домашнім завданням, а потім нам надсилали фото вже готових виробів). Було захоплююче спостерігати, як курячі чи навіть гусячі (їх аж п'ять видуло подружжя музикантів — Олеся і Сашко Волощукі) яйця ставали творами мистецтва. Згодом їх помістили у святкові кошики з пасками і всі разом у Великодній Понеділок посвятили у приміщенні Консульства (для цього консул запросив архієпископа Чернігівського і Ніжинського Євстратія (Зорю) з Київського патріархату). Згодом Василь Івашків розповів українській громаді про маловідомі сторінки з життя Івана Франка (Іл. 64—68).

І ще одне питання, яке неможливо обминути — це **китайська кухня**. За нашими спостереженнями, китайці, зокрема жінки й дівчата, переважно байдужі до прикрас та досить скромно вдягаються. Натомість вони багато уваги приділяють харчуванню — можна навіть сказати, що в Китаї панує культ їжі, а тому заклади харчування майже на кожному кроці. Тут треба сказати не лише про багатство і різноманіття страв, а й строге дотримання графіку (8 год. — сніданок, 11 — обід, 17 — вечеря). Так переважно пристосовані і заклади обслуговування. Пригадуємо, що під час поїздки в Цзіньхуа, коли ми захопилися придбанням манекенів та побудовою експозиції музею, то вже о 13-й годині неможливо було пообідати — нам відмовляли в ресторані готелю, де ми жили, а також в численних невеликих кафе, оскільки у них це час відпочинку.

Ми поступово звикли до особливостей місцевої кухні — врешті, згодом практично не відчували жодного дискомфорту у своєму харчуванні (нам сподобалися майже всі страви, які ми куштували): бракувало хіба справжнього українського борщу та міцної кави. Ми навчилися готувати м'ясо по-китайськи, креветки в імбирно-томатному соусі, краби, рибну юшку із соєвим сиром та інші страви.

Щоб потрапити ввечері (після 17 год.) в ресторан з «китайським самоваром» (hotpot чи huoguo), нам довелося десь 30 хв. сидіти у черзі, оскільки це був час «пік». Так бувало і в інший раз, коли не замовляли заздалегідь столи, особливо у п'ятницю — тоді китайці цілими сім'ями йдуть на вечерю. Дивлячись на це, ми в душі раділи, що вони собі можуть таке дозволити. Так що таке цей «самовар»? На столі сенсорна плитка, на якій ставлять посудину з поділкою: в одній вода і «лагідні» спеції, в іншій — гострі, зокрема гострий перець, жожоба і т. ін. Тоді офіціант привозить на візочку тарілки з сирими продуктами, які вибрав замовник: м'ясо (баранину, закручену ролетиками), рубці, різні види соєвого сиру, гриби, рибні кульки, зелений салат тощо. Все це проварюється декілька хвилин і готове до споживання. Окремо стоять десерти, зокрема фрукти, які не регламентуються рестораном. Серед напитків у китайців, як і в корейців, популярним є кукурудзяний відвар.

В інших ресторанах були столи зі скляною верхньою частиною, що прокручується. Згадуємо багате частування після відкриття українського центру в Шанхайському університеті в одному з його ресторанів: смачні холодні закуски (біб, салат з молодого бамбука, точніше, його пагонів), а також тушені овочі, качка по-пекінськи, свинина, курка, соєвий сир тофу, чотири гарячі страви з додаванням телятини чи баранини, парові пиріжки (баоцзи), відварний карп, вугри, краби, креветки тощо. Велике різноманіття смачних страв керівництво університету запропонувало іноземним викладачам і під час святкування католицького Різдва.

Ми зауважили, що китайці не їдять сирих овочів, а лише термічно оброблені, які часто заправляють соєвим соусом. Дуже люблять біб (навесні його привозять цілими купами на ринки або овочеві магазини), різні види капусти, квасолі, салату, кабачків, баклажанів, гарбузів. Сподобалося нам м'ясо в солодко-гострому соусі, тепле соєве молоко, солодка страва з шаньюя. Шаньюй — довгий овоч-фрукт (зовні як петрушка, але більшого діаметру і довжини), з якого готують десерт — до провареного кореня додають мед і корицю. Смачним є суп з цим коренем і свинячими ребрами.

Улюблена страва китайців — пельмені («цзяоцзи») з юшкою. Цікаво, що в одній порції може бути поєднано пельмені двох-трьох форм з тонким та грубшим тістом, з рисової та соєвої муки, зі свининою або кра-

Іл. 67. Дмитро Пономаренко (Генеральний консул України у Шанхаї), Галина Івашків, Василь Івашків, Ігор Водолажський (віце-консул). Шанхай. 31.03.2016 р.

Іл. 68. Сюй Ліша та Галина Івашків з китайськими студентами-україністами Лі Дзіжу, Чу Чу, Сан Сяоді та Джая Ціао під час зустрічі з українською громадою. Шанхай (район Пудун). 4.04. 2016 р.

бовим м'ясом. Інший спосіб приготування пельменів — на пару — на невеликих ситках поміщається 8—9 пельменів, які також подають з соєвим соусом.

В університетській їдальні, окрім різноманіття м'ясних і рибних страв, нас часто вражала велика кількість «теплих» салатів — з різних овочів, а також незвичних для нас термічно оброблених редьки та редиски, соєвого сиру, навіть огірків. Особливою популярністю користувалася ячня з помідорами та креветки. Щодо креветок, то ми їх, як і рибу та м'ясо, купували на ринках. Зазначимо, що рибу в супермаркетах та ринках, за бажанням покупця, чистять і миють безкоштовно, а м'ясо ріжуть на порції і навіть відбивають.

Зацікавили нас і «стрункі мішечки» з тонкого тіста («цунзі»), всередині яких подібна начинка, як у наших

Іл. 69. «Баоцзи» — пиріжки, приготовлені на пару. Шанхай. 29.11.2015 р.

Іл. 70. «Хунденлуни» — червоні кульки, що символізують процвітання, щастя і радість. Шанхай. 15.04.2016 р.

голубцях — рис з м'ясом або рис з овочами. Інший тип «голубців» («цзунцзи») трикутної форми (вміст може бути таким самим або солодким — з жовтком). Їхня форма досягається майстерно складеним листком (нам сказали, що це листя росте на певних озерах — для масової заготовки їх сушать; готовими проварюють, але листя не їдять) та обмотані тонким шнурком.

Китайцям нема великої потреби готувати вдома, оскільки завжди можна купити готову страву зранку, наприклад, варені яйця чи різні смачні смажені або приготовлені на пару пиріжки («баоцзи»). Досить розлого мережа харчових закладів є і в супермаркетах (ми бачили, як на плиті готують вибрані покупцем овочі та гриби, а потім укладають в одноразовий посуд), і в великих торгових центрах, багато людей користується вуличною торгівлею (Іл. 69).

Цікаво, що до свята «Зелений Цінмін» (поминання померлих) готують зелені тістечка — «цинтуань». А в парку на могилі Лу Сіня у ці дні були квіти, шматок хліба, яблуко та банан. Шанують у Китаї і свя-

то Човнів-драконів (9—11 червня) — за легендою, один молодий китайський поет втопився — таким чином він показав, як любить свою країну.

Ми відкрили для себе лише невелику частину Шанхая та деяких міст і сіл Піднебесної. Насамкинець зауважимо, що багато будинків, ресторанів, п'якарень та інших споруд прикрашено червоними кульками («хунденлунами»), важливими чинниками китайської культури, що символізують процвітання, щастя й радість (Іл. 70).

Саме цього і бажаємо українському і китайському народам.

Vasyl Ivashkiv, Halyna Ivashkiv

EXCERPTS FROM OUR CHINESE DIARY: NOTES ON UKRAINIAN STUDIES, EDUCATION AND CULTURE

The given article highlights peculiarities of everyday life in China in the perception of Ukrainian scholars who lived for almost a year in Shanghai, the biggest city of this country. The author emphasize on Ukrainian presence in this country, namely they write about the Department of Ukrainian Language and Literature and the Centre for Researching Ukraine at Shanghai International Studies University, the Museum "Ukraine" in Jinhua, presentation of Taras Shevchenko's poetry in the Ukrainian Embassy in PRC, the bronze bust of M. Hohol in Shanghai, an interesting and initiative Ukrainian community of this city etc. The article also describes authors' impressions after visiting Chinese museums, churches and temples, parks and public gardens in Shanghai, Beijing, Nanjing and Suzhou, a Chinese village, eating Chinese cuisine etc.

Keywords: China, Ukrainian studies, education, culture, Chinese churches and temples, parks, museums.

Василь Івашків, Галина Івашків

ІЗ КИТАЙСЬКОГО ДНЕВНИКА: ЗАМЕТКИ ОБ УКРАЇНІСТИКЕ, ОБРАЗОВАНИИ И КУЛЬТУРЕ

Статья представляет особенности жизни и быта Китая в восприятии украинских учёных, которые почти год прожили в самом большом городе страны — Шанхае. Акцентировано на украинском присутствии в этой стране, в частности речь идет об кафедре украинского языка и литературы и Центре исследования Украины Шанхайского университета иностранных языков, музее «Украина» в городе Цзиньхуа, презентации поэтических произведений Т. Шевченко на китайском языке в посольстве Украины в КНР, бронзовом бюсте Н. Гоголю в Шанхае, интересной и инициативной украинской общине этого города и др. Описано впечатления от посещения китайских музеев, храмов, парков и скверов в Шанхае, Пекине, Нанчине и Сучжоу, от китайского села, национальной кухни и т. д.

Ключевые слова: Китай, украинистика, образование, культура, китайские храмы, парки, музеи.